

het cadeau van de admiraal

tekst: Cécile Bosman

Blij verrast is oud-admiraal Jan Hendrik van Kinsbergen (1735-1819), als hij in 1814 een bezoek brengt aan de Kweekschool voor de Zeevaart in Amsterdam. Hier op de Prins Hendrikkade wordt maritiem onderwijs gegeven met een vaderlandslievend élan dat hem bijzonder aanspreekt! Tijdens de gelegenheid schenkt hij zijn geschilderde portret en een Doggersbankmedaille, en daarna zullen er nog vele giften van de admiraal volgen. Jaarlijks komt bij de school een vast bedrag binnen, met daarbovenop nog extra geld voor de herdenking van de Slag bij Doggersbank. Op die dag worden aan de beste leerlingen in de stuurmanskunst nieuwe instrumenten uitgereikt, voorzien van een inscriptie van de gever. In 1816 ontvangt de Kweekschool een geldbedrag voor de organisatie van een feest om de goede afloop te vieren van het bombardement van Algiers, waarbij de Brits-Nederlandse vloot het voor elkaar had gekregen om duizend slaafgemaakte christenen te bevrijden. Ter verdere aanmoediging van de kwekelingen laat Van Kinsbergen ook geschut, scheepsmodellen, zijn tijdens de diensttijd zelfgemaakte tekeningen en zijn boek *Zeetaktiek* bezorgen.

het borstbeeld

Na de beëindiging van zijn dienstperiode in 1795 voorzag Van Kinsbergen, die een zeer vermogend

▲ Borstbeeld van Michiel de Ruyter, Paulus Joseph Gabriël, in opdracht van Jan Hendrik van Kinsbergen, 1818-1819, 1991.0225

weduwnaar was, personen en instellingen in het hele land van giften en geschenken. Vooral het onderwijs, de kunsten en de wetenschappen hadden zijn serieuze belangstelling en werden gul bedeed met zijn liefdadigheid.

Zoals wel uit de vele attenties bleek, droeg Van Kinsbergen ook de Amsterdamse Kweekschool voor de Zeevaart een warm hart toe. Het ultieme bewijs daarvan leverde hij kort voor zijn dood in 1819. De admiraal, die zijn einde voelde naderen,

had aan de Kweekschool laten weten, dat hij 'voor zijne verhuizinge noch eene laatste schulderkennis als burger en zeeman aan de manen van onze zoo in alles onvergelykelijken De Ruyter wilde offeren.' Paulus Joseph Gabriël (1785-1833), een beeldhouwer die Van Kinsbergen enige tijd als beschermheer onder zijn hoede had, ontving de opdracht om een borstbeeld van luitenant-admiraal Michiel Adriaensz. de Ruyter (1607-1676) te vervaardigen. De Kweekschool kon dus weer een geschenk tegemoet zien.

admiraalvaren

Op 10 mei 1819 voer een indrukwekkende stoet van sloepen door de grachten van Amsterdam. In het heldere licht van een mooie lentedag, werd onder grote publieke belangstelling het witte marmeren beeld van De Ruyter op plechtige wijze over het water naar de Prins Hendrikkade gebracht. De versierde sloep met het borstbeeld, dat werd omringd door nazaten van de geportretteerde, werd gesleept door twee sloepen met daarin een spelend muziekkorps en roeiende kwekelingen, in groot-uniform. Terwijl de volksliederen *Wien Neêrlands bloed* en *Wij leven vrij, wij leven blij* klonken, kwam het beeld aan wal en kreeg het een ereplaats op een voetstuk in de school. Vanwege zijn zwakke gezondheid was de 85-jarige Van Kinsbergen zelf niet bij de gedenkwaardige gebeurtenis aanwezig. De kwekelingen werden op zijn kosten wel op een feestelijke maaltijd getrakteerd, maar niet dan nadat zij in een stichtelijke toespraak waren aangemoedigd tot navolging van De Ruyters voorbeeld.

Van Kinsbergen en De Ruyter

In de laatste decennia van de achttiende eeuw nam de belangstelling voor de vaderlandse geschiedenis in heel Europa sterk toe. Overal werd teruggegrepen op nationale helden en voor Nederland waren die in de zeventiende eeuw, waarin de Republiek der Verenigde Nederlanden ter zee opper-

'overal werd teruggegrepen op nationale helden en voor Nederland waren die in de zeventiende eeuw juist op maritiem gebied ruim voorradig.'

machtig was, juist op maritiem gebied ruim voorradig. Aan onder anderen Michiel de Ruyter werd al vroeg de grootheid toegekend waar de Nederlandse natie zelf zo naar snakte. In de loop van de negentiende eeuw zou deze verering uitgroeien tot een ware zeeheldencultus.

Met het borstbeeld, deze 'schulderkennis als burger en zeeman' aan Michiel de Ruyter, bracht Van Kinsbergen een laatste saluut aan de luitenant-admiraal die vanaf zijn jeugd-

jaren zijn inspiratiebron was geweest. Als jongen werd hij klaargestoomd voor een militaire functie in het Duitse landleger, maar toen hij leerde over de glorierijke dagen van de vaderlandse zeeheld De Ruyter, die stond bij het touwslagerswiel zijn loopbaan was begonnen, besloot hij ter plekke bij de marine te gaan. Dit specifieke en zeer persoonlijke cadeau aan de Kweekschool, kwam voort uit de grote bewondering van Van Kinsbergen voor De Ruyter, die ook op allerlei andere manieren tot uiting kwam.

▲ In een plechtige optocht van sloepen werd het borstbeeld van Michiel de Ruyter op 10 mei 1819 overgebracht naar de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam, ingekleurde aquatint door A. Lutz, naar een tekening van Adriaan van Schoone, 1819, A.1397(05)

In 1803 had hij een zeventiende-eeuws fluitglas aan de Kweekschool geschonken. Op het glas was het portret van Maarten Harpertsz. Tromp (1598-1653) gegraveerd, maar Van Kinsbergen had een zilveren voet laten vervaardigen en een tekst erin laten graveren met een verwijzing naar Michiel de Ruyter: 'Glas gebruikt door den grooten de Ruyter, en door den Ridder van Kinsbergen aan 't Kweekschool te Amsterdam vereert.' De Ruyter zou zelf het portret van Tromp op het glas hebben laten graveren, dus werd ervan uitgegaan dat hij er ook uit gedronken zou hebben.

▲ Minitatuurportret van admiraal Jan Hendrik van Kinsbergen, Johan Friedrich Bürckman, 1791, 1991.0088

Het veronderstelde drinkgerei van De Ruyter oefende een grote aantrekkingskracht uit op Van Kinsbergen. Elk jaar op zijn verjaardag op 1 mei, genoot hij, gekleed in admiraalsuniform en voorzien van al zijn onderscheidingstekens, met zijn gasten van een uitgelezen diner op zijn landgoed in Apeldoorn. Een vast onderdeel aan het begin van de feestmaaltijd was het uitbrengen van een dronk op het heil en vaderland. Van Kinsbergen gebruikte hiervoor een kleine zilveren beker met het wapen van De Ruyter. De beker zou in het bezit zijn geweest van de zeventiende-eeuwse vlootvoogd en ongetwijfeld had hij hem zelf ook gebruikt, zo ging het verhaal. Samen met zijn vrienden toastte Van Kinsbergen op de Nederlandse zee-macht en leegde de beker in één keer tot op de bodem, voordat hij hem opnieuw vulde en liet rondgaan.

zeetactiek

Jan Hendrik van Kinsbergen kon terugkijken op een succesvolle marine-loopbaan. Als commandant van het Middellandse Zee-eskader wist hij bijvoorbeeld in 1777 een vredesverdrag te sluiten met de sultan van Marokko. Tijdens de rooftochten van de Noord-Afrikaanse piraten waren vele Nederlandse zeelieden gevangen genomen en tot slaaf gemaakt. Door te onderhandelen zorgde Van Kinsbergen ervoor dat zij allemaal vrij werden gelaten. Enkele jaren later toonde hij tijdens de Slag bij Doggersbank (1781)

veel moed en tactisch inzicht, waardoor zijn bemanning in deze onbesliste strijd er relatief ongeschonden vanaf kwam. Er is wel beweerd dat hij met zijn slimme manoeuvres een veel belangrijker aandeel heeft gehad in de uitkomst van het gevecht tegen de enorme overmacht van de Britten, dan zijn meerdere de alom gelauwerde schout-bij-nacht Johan Arnold Zoutman (1724-1793). Naar eigen zeggen was Van Kinsbergens actie in de Slag bij Doggersbank rechtstreeks geïnspireerd op de tactiek en werkwijze van Michiel de Ruyter.

Daarnaast kan zijn betekenis voor de opleiding en personeelsorganisatie van de zeekrijgsmacht nauwelijks worden overschat. Hij had veel belangstelling voor het zeevaartonderwijs en de 'zedenkundige opvoeding' van de kwekelingen, waarbij een straffe discipline voorop stond. Hij nam verschillende getalenteerde jonge marineofficieren onder zijn hoede, zoals de broers Christiaan (1760-1832) en Carel (1764-1845) VerHuell, die zich zouden

'Een vast onderdeel aan het begin van de feestmaaltijd was het uitbrengen van een dronk op het heil van vorst en vaderland.'

ontwikkelen tot vakkundige krachten op hoge posities. Hoewel zijn kritische ideeën vaak niet meteen werden geaccepteerd, heeft de tijd bewezen dat bijvoorbeeld de zogenaamde vaste dienst van artilleristen, matrozen en mariniers cruciaal is voor een professionele uitvoering van acties. Zijn door hem gepubliceerde nieuwe inzichten op het terrein van scheepsorganisatie, zeetactiek en seinwezen, leidden soms pas veel later tot daadwerkelijke hervormingen. Ook na zijn uittreden uit de marine na de Bataafse revolutie (1795), bleef Van Kinsbergen zich actief bezighouden met allerlei vraagstukken rondom de maritieme wetenschap.

aan zijn zijde

Niets had admiraal Jan Hendrik van Kinsbergen op papier gezet over zijn begrafenis. Met niemand had hij gesproken over wat zijn wensen waren voor zijn laatste rustplaats. Over de oprichting van een levensgroot monument ter zijner nagedachtenis, op slechts enkele meters verwijderd van het praalgraf van Michiel de Ruyter in de Nieuwe Kerk, hartje Amsterdam, had hij hoogstwaarschijnlijk zelf nooit durven dromen. Zijn lichaam werd begraven in Apeldoorn, maar voor zijn vrienden was het volkomen vanzelfsprekend om hem nog een herdenkingsmonument te geven.

Net als De Ruyter is Van Kinsbergen in marmer uitgehouwen, uitgestrekt liggend bovenop een sarcofaag, het hoofd rustend op een kanonloop. Het monument wordt aan de andere kant geflankeerd door de graftombe van admiraal Jan van Galen (1604-1653). Van Galen had een staatsbegrafenis gekregen, zoals ook De Ruyter die zou krijgen in 1677. Dat voorrecht viel Van Kinsbergen niet te beurt, maar dankzij zijn trouwe vrienden kreeg hij toch een plaats tussen de twee illustere admirals. Zo brachten ze hem thuis aan de zijde van zijn grote held Michiel de Ruyter, de man die Jan Hendrik van Kinsbergen de weg naar zee had gewezen. ■